

ПОЛІТЕХНІЧНА ОСВІТА У ХХ СТОЛІТТІ: ІННОВАЦІЙНІСТЬ РОЗВИТКУ

Проблеми політехнічної освіти та політехнічної підготовки у закладах освіти, умови її функціонування, питання політехнічної підготовки фахівців у другій половині ХХ століття досліджували П. Р. Атутов, Н. М. Буринська, Ю. К. Васильєв, А. В. Вихрущ, Л. А. Семеновська й інші вчені. З урахуванням наявних наукових досліджень пропонуємо звернутися до аналізу проблеми політехнічної освіти у ХХ ст.

Виявлені особливості та основні тенденції піднесення політехнічної освіти у вищих педагогічних навчальних закладах України спричинили коригування періодизації її розвитку. Наприклад, на основі періодизації української педагогічної думки О. В. Сухомлинська виокремлює шість періодів розвитку змісту політехнічної освіти у вищих педагогічних навчальних закладах України у ХХ ст.: з 1888 до 1920 року; 1920-1933 рр.; 1933-1958 рр.; 1958-1985 рр.; 1985-1991 рр.; після 1991 року.

За іншою класифікацією періоди розвитку політехнічної освіти у вищих педагогічних навчальних закладах України визначаються такими специфічними ознаками:

- *I період* – 1888-1920 рр. – зародження ідеї політехнічної освіти в Україні (нижня межа – початок систематичної підготовки професійних кадрів в Україні);
- *II період* – 1921-1936 рр. – становлення політехнічної освіти (нижня межа – відкриття політехнічних шкіл в Україні, розробка та створення Уставу політехнічної школи);
- *III період* – 1937-1955 рр. – період занепаду політехнічної освіти (нижня межа – відмова від викладання навчальної дисципліни “Праця” у школах, що призвело до скорочення політехнічної освіти у педагогічних ВНЗ);
- *IV період* – 1956-1985 рр. – активне запровадження політехнічної освіти в педагогічні заклади (нижня межа – повернення до політехнічної освіти на урядовому рівні);
- *V період* – 1986-2001 рр. – зниження ролі політехнічної освіти (нижня межа – початок кризи в освітній галузі: невідповідність підготовки фахівців запитам суспільства);
- *VI період* – з 2002 року – швидка трансформація суспільства, його технологізація спричинили потребу в наданні політехнічної освіти педагогічним працівникам [3, с. 36-39].

Для першого періоду характерним є зв'язок загальної освіти з виробничою та суспільно корисною працею. Поєднання політехнічної освіти з професійною стає однією з характерних рис освіти, проте вища освіта ще не набула ознак загальної політехнізації.

Другий період відзначився початком роботи зі створення програм, радників, інструкцій стосовно питань політехнічної освіти і трудового виховання. І хоча на початку 20-х рр. минулого століття у справі політехнізації було допущено низку помилок (кустарництво, ремісництво, рання професіоналізація), з 1928 р. навчальний процес набуває дійсно політехнічного змісту. На початку 1930-х рр. значення політехнічної освіти стрімко зросло, оскільки техніка активно запроваджувалася в усі сфери життя. Починається активна технізація освітнього процесу. Велику роль у процесі політехнізації вищих педагогічних навчальних закладів відіграли Постанови “Про роботу вищої школи” (1925 р.), “Про стан народної освіти в Україні” (1927 р.), “Про роботу вищої школи” (1928, 1929 рр.), “Про загальне навчання і політехнізацію шкіл” (1931 р.), “Про навчальні програми та режим у вищій школі та технікумах” (1931 р.) та ін.

У цей період розроблено та запроваджено схеми надання політехнічної освіти педагогічним працівникам, зокрема: вивчення загальноосвітніх, суспільно-політичних та спеціальних дисциплін; суспільна робота на виробництві; робота у майстернях, на промисловому підприємстві безпосередньо біля станків, на великому сільськогосподарському виробництві; виробничі екскурсії; виробничі політехнічні педагогічні практики. Об'єктом особливої уваги стало формування політехнічних умінь та нави-

чок, оволодіння педагогічними технологіями. Діяла мережа спеціальних індустріально-педагогічних інститутів і факультетів при педагогічних ВНЗ для підготовки інженерів-педагогів із технічних дисциплін, трудового та виробничого навчання учнів.

Водночас було виокремлено й обґрунтовано умови, які необхідні для успішної політехнізації, серед яких: перебудова системи освіти за виробничим принципом; подолання розриву між теорією та практикою; політехнізація учительства.

Протягом першої половини 30-х рр. ХХ століття рівень політехнічної підготовки педагогічних працівників невпинно зростав.

Третій період характеризувався відмовою від політехнічної освіти на державному рівні. Друга половина 30-х – 40-і рр. відзначалися недооцінкою значення політехнічного знання. До початку 50-х рр. проводилося вкрай мало досліджень із проблематики політехнічної освіти, лише у середині 50-х рр. спостерігається повернення до питань політехнічної освіти на державному рівні: з метою покращення політехнічної підготовки вчителів фізики, біології, хімії, основ промислового та сільськогосподарського виробництва в усіх педагогічних інститутах почала створюватися відповідна матеріально-технічна база.

Початком четвертого періоду вважають прийняття Постанови “Про додаткові заходи по впорядкуванню підготовки вчительських кадрів в учбових закладах Української РСР” у 1956 р. Того ж року на фізико-математичних факультетах педагогічних інститутів були створені відділення фізики та основ виробництва, які згодом (1959 р.) реорганізовано у відділення фізики, електротехніки та машинознавства, на яких здійснювалася підготовка вчителів із технічних дисциплін та трудового навчання. Великий вплив на розвиток політехнічної освіти мали закони “Про зміцнення зв’язку школи з життям та про подальший розвиток системи народної освіти в СРСР” (1958 р.), “Про зміцнення зв’язку школи з життям і про подальший розвиток системи народної освіти в Українській РСР” (1959 р.), в яких стверджувалася пріоритетна роль політехнічного навчання у закладах освіти, зв’язку навчання з виробництвом, упровадження нових наукових досягнень у теорію і практику виробництва, розвиток виробничої та невиробничої техніки. У 1959 р. в окремих педагогічних інститутах (Київ, Львів) відкрилися індустріально-педагогічні факультети для підготовки вчителів технічних дисциплін та трудового навчання. Політехнічна освіта надавалася шляхом поєднання вивчення навчальних дисциплін та основ сучасного виробництва, проведення різноманітних екскурсій із метою ознайомлення студентів із технологічними процесами, організації праці на виробництві й у сільському господарстві, організації літньої практики. Навчальними планами державних педагогічних інститутів 70-х рр. передбачалося вивчення за вибором значної кількості дисциплін політехнічного спрямування [2, с. 156-160]. Отже, спостерігалася значна професіоналізація освіти у ВНЗ.

П’ятий період характеризувався неоднозначним ставленням до політехнічної освіти. Одним із напрямів реформування освітньої галузі у 80-і рр. було проголошено міцне оволодіння основами наук та посилення політехнічної, практичної спрямованості викладання. Політехнічна освіта посідає (хоча й ненадовго) провідне місце у державній політиці в освітянській сфері. У 1985 році було розроблено нові навчальні плани для педагогічних інститутів, згідно з якими факультативно та за вибором студенти вивчають дисципліни політехнічного спрямування.

У Постанові “Основні напрями перебудови вищої та середньої спеціальної освіти в країні” (1987 р.) наголошувалося, що фахівець має володіти сучасним економічним мисленням, навичками управлінської, організаторської та виховної роботи, активними методами використання електронно-обчислювальної техніки відповідно до профілю своєї діяльності, високою загальною культурою, тобто тим, що надає політехнічна освіта.

Навчальними планами для державних педагогічних інститутів 1989 р. передбачалося проводити додаткову підготовку фахівців за новими напрямами політехнічного спрямування [1, с. 175].

Проте, незважаючи на зміни, політехнічна освіта у другій половині 80-х – на початку 90-х рр. не стала пріоритетним напрямом розвитку педагогічної вищої освіти.

З другої половини 90-х рр. найважливішим для України стає забезпечення індивідуального розвитку людини, яка була б здатною свідомо та ефективно функціонувати в умовах інформаційного суспільства, конкурентоспроможною й мобільною на ринку праці.

Таким чином, можемо говорити, що політехнічна підготовка у вищих педагогічних навчальних закладах України відіграла вагоме значення в розвитку педагогічної та загальної освіти і сьогодні не втрачає своєї актуальності.

Список використаної літератури

1. Атутов П. Р. Політехнічний принцип у навчанні школярів / Петро Родіонович Атутов. – К. : Рад. шк., 1982. – 175 с.
2. Буринська Н. М. Політехнічна освіта і профорієнтація учнів у процесі навчання хімії [посіб. для вчителів] / Н. М. Буринська. – К. : Рад. шк., 1986. – С. 159–160.
3. Кітова О. Поєднання навчання з продуктивною працею як основний принцип трудової політехнічної школи / Ольга Кітова // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2009. – № 7-8. – С. 36–39.

Валерія Кравець

ПОЛІТЕХНІЧНИЙ СКЛАДНИК У ЗМІСТІ СУЧАСНОЇ ЗАГАЛЬНОЇ ОСВІТИ

З утвердженням нової формації (інформаційного суспільства) структура системи освіти, зміст, форми, методи навчання змінюються докорінно. Зростаючі економічні потреби суспільства зумовлюють необхідність політехнічної підготовки молоді. Засвоєні знання стають реальною перетворюючою силою лише тоді, коли їх можна застосувати на практиці, водночас, застосування на практиці набутих знань стає важливим джерелом їх збагачення [3, с. 36].

У цій статті ми розглянемо, яке місце посідає політехнізація в освітніх процесах сьогодення.

Політехнічна освіта – сукупність знань про головні галузі й наукові принципи виробництва, оволодіння загальнотехнічними вміннями, необхідними для участі в продуктивній праці. Цей напрям освіти є невід'ємним елементом навчання в загальноосвітніх навчально-виховних закладах.

Принцип політехнізму значною мірою визначає зміст освіти, вибір методів навчання і практичної підготовки в професійних закладах усіх рівнів. Політехнізм дозволяє забезпечити широту кругозору майбутніх фахівців, високий рівень професіоналізму і загальної культури, розвиток їх здатності швидко орієнтуватися в сучасній техніці і технології виробництва [1].

Уперше на необхідність політехнічного навчання вказали К. Маркс та Ф. Енгельс, які вбачали в ньому навчання, що знайомить із основними принципами всіх процесів виробництва.

До основних задач політехнічного навчання належать:

- 1) ознайомлення учнів із головними напрямками науково-технічного прогресу;
- 2) ознайомлення учнів із фізичними основами функціонування технічних пристроїв;
- 3) розвиток творчих технічних можливостей.

Політехнічна освіта торкається життєвих потреб та інтересів суспільства, оскільки забезпечує повноту всебічного розвитку людей, здатність молоді бути мобільною та конкурентоспроможною на ринку праці. Високоякісна політехнічна освіта та підготовка працівників дозволить не лише займатися творчою пошуковою діяльністю,